

KIRIM TÜRKÜSÜ PORT ARTUR*

A. N. Samoyloviç

- Şehirli Kırım Tatarlarıyla Karaylar¹ arasında meşhur bu türküyü, Bahçesaraylı Karay hanımefendisi Sultan Şapşal'dan Sankt Peterburg'da delerdim. Türkü 7 heceli dördlüklerden oluşuyor. Dörtlükler birbirine, iki satırı 5 ve bir satırı da 7 heceli ortak nakaratla (beyt bağlaması) bağlı. Türkünün diliyse karışık: kuzey-güney Türkçesi. Ağlama yerine ağleme, kanatında yerine kanetinde ve anam yerine de anem söylenişi yalnızca türkülerde olabiliyor.²

Part-Artur Türküsü

I.

Part-Arturñıñ kalesi

Ne ökse-k-tir malesi³.

Yüz biñ asker onda bar,

Heç tapılmay çaresi⁴.

* Aleksandr Nikolayeviç Samoyloviç [1880-1938], "Kırımskaya pesnya pro Port-Artur", *Jivaya starina*, 19. yıl (1910), 1-2. S, 2. bölüm, 129-131. s. Samoyloviç'in söz konusu makalesini Türkiye Türkçesine Serdar Karaca çevirmiştir. Metindeki yay ayrıçalar yazara, köşelilerse çevirene aittir.

- 1 Kırım yarımadası nüfusunun yaşayış ve ağızlara göre tasnifi için Akademi üyesi V. Radloff'un *Obraztsy narodnoy literatury tyurkskih plemyon* [= Türk boylarının halk edebiyatından örnekler] VII. C, ön söze bakınız.
- 2 Krş. *Grammaire turque par Pfizmaier*, Vienne, 1847, 234-235 s. ñg ve ğ arka damak seslerini gösteriyor: n ve yumuşak g.
- 3 Ar. "mehelle"den.
- 4 Başka bir çeşitlenme: Saldat ketken balası Ağlep kalğan anesi

Ağleme anem!
 Ağleme babam!
 Belki meulam kutkarır.⁵

II.

Maşınalar yağlandı,
 Bir birine bağlandı.
 Part-Arturğa barğan soñg
 Başım gözüm aylandı.

[130] III.

Sevastopıl bazarım,
 Hem yazarım bozarım.
 Cenğke barıp sau kalsam,
 Bir mektüpçik yazarım!

IV.

Bardım çeşme başına,
 Sabun kuydum daşına.
 Meni saldat⁶ aldılar
 Otuz eki yaşına.

V.

İstambulda bir kuş bar,
 Kanetinde kümüş bar.
 Part-Arture giden kaytmay,⁷
 Elbet onda bir iş bar.

VI.

Kurapatkin başımız,
 At eti dır aşımız!
 Part-Artturnuñ içinde
 Kaldı cümle yaşımız.

5 Son üç satır nakarat olarak her dörtlükten sonra tekrarlanıyor.

6 Çeşitlenme: zapas [yedek].

7 Satırda fazladan hece var.

КРЫМСКАЯ ПѢСНЯ ПРО ПОРТЪ-АРТУРЪ.

Настоящая пѣсня, извѣстная среди крымскихъ городскихъ татаръ и караимовъ¹⁾, сообщена мнѣ въ Петербургѣ караимской барышней изъ Бахчисарая, госпожей Султанъ Шапшалъ. Пѣсня составлена семислоговыми четверостишіями, соединенными между собой общимъ припѣвомъ (бäit бадамасы) изъ двухъ пятисложныхъ стиховъ и одного семислогового. Языкъ пѣсни смѣшанный, сѣверно-южно-турецкій. Произношеніе аlämä вм. алама, канätиндä вм. канатында и анäm вм. анам принято только въ пѣсняхъ²⁾.

Парт-Артур түркүсү.

I.

Парт-Артурнум kaläci
Нä öксäк-тир малäci³⁾.
Jüz бинä аскär онда бар,
нäч тапылмаи чарäci⁴⁾.
Аlämä анäm!
Аlämä бабам!
Bäki Mäулам куткарыр⁵⁾.

II.

Машиналар жаланды,
Бир бирinä баланды.
Парт-Артура баран сонä
Башым гөзүм аиланды.

¹⁾ О раздѣленіи населенія Крымскаго полуострова по образу жизни и по говорамъ см. VII т. „Образцовъ народной литературы тюркскихъ племенъ“ акад. В. Радлова, предисловіе.

²⁾ Ср. Grammaire turque par Pfizmaier, Vienne, 1847, p. 234—235.

Курсивныя *н* и *г* обозначаютъ заднеязычные звуки: *н* и проторное *г*.

³⁾ Изъ арабск. mähallä.

⁴⁾ Вариантъ:

Салдат кяткән баласы
Аләп калган анäci.

⁵⁾ Последнія три строки повторяются послѣ каждого четверостишія въ качествѣ припѣва.

Port-Artur Türküsü [Türkiye Türkçesiyle]

I.

Port-Artur kalesi
Ne yüksektir mahali!
Yüz bin asker orda var,
Hiç bulunmaz çaresi!⁸

Ağlama anam!

Ağlama babam!

Belki Mevla'm kurtarır!

} nakarat

II.

Arabalar⁹ yağlandı,
Birbirine bağlandı.
Port Artur'a varınca,
Başım gözüm aylandı.¹⁰

[131] III.

Sivastopol pazarım¹¹,
Hem yazarım bozarım.
Cenge varıp sağ kalsam,
Bir mektupçuk yazarım!

IV.

Vardım çeşme başına,
Sabun koydum taşına.
Beni asker¹² aldılar
Otuz iki yaşına.

V.

İstanbul'da bir kuş var,
Kanadında gümüş var.
Port-Artur'a giden dönmez,
Elbet orda bir iş var.

8 Çeşitlenme: Annesi akere alınan oğlu için ağlıyor.

9 Yani vagonlar.

10 Harfi harfine: Başım, gözüm döndü.

11 Burada asker toplama noktası anlamında.

12 Çeşitlenme: yedeğe.

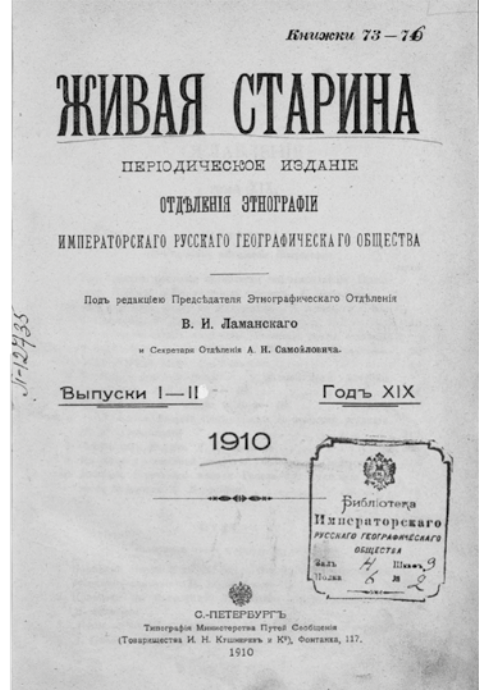
VI.

Kuropatkin başımız,
At etidir aşımız!
Port-Artur'un içinde
Kaldı cümle gencimiz.

Port-Artur türküsünden başka, S. Şapşal Hanım ve S. M. Şapşal'dan [Seraya Markoviç, 1873-1961] 6 türkü daha derledim: 1. Topızlı şal (ağır türkü), 2. Kadifeden yastığım yok, 3. Kökte yıldız pek serek (Nogay türküsü), 4. Kara kuş türküsü, 5. Ahmed Mehmed'i gördüğ mü, 6. Bahçelerde kestane.

Bu türküleri, Lazarev Doğu Dilleri Enstitüsünün [Moskova 1815-1921] yayımlamakta olduğu Kırım türküleri derlemesinde çıkmadıkları takdirde yayımlamayı düşünüyorum.

Çeremis L. Ya. Mendiyafov'un [Leonid Yakovleviç, 1884/1885-1931?] bana dediğine göre Volga Tatarları arasında da uzun bir "Port Artur Türküsü" söyleniyormuş. Ayrıca Türkte Japonlar övülürken Rus komutanlar da isimleri anılarak yeriliyormuş.

İmparatorluk Rus Coğrafya Cemiyetinin Etnografya Bölümünce çıkarılan Jivaya starina dergisinin 19. yıl (1910), 1-2. sayısının kapağı